

Släpp antagningen fri

Sydsvenskan den 5 mars 2008

Gymnasiebetyget är bland de viktigaste dokument man får i sin hand. Det avgör bland annat om man kan bli veterinär, läkare eller ekonom. Att sätta gymnasiebetyg är myndighetsutövning med avgörande betydelse för den enskildes livschanser. Tyvärr präglas denna myndighetsutövning av godtycke.

Frågan är inte ny. Gymnasieskolan har länge haft en avgörande roll i människors liv och betygssättning kommer alltid att ha inslag av godtycke. Problemen har dock förvärrats under det senaste decenniet.

En central faktor är den kursbaserade gymnasieskolan med stor frihet att erbjuda innovativa kurser och inriktningar. Givet hur svårt det är att sätta centrala betygskriterier i traditionella ämnen är det inte underligt att Skolverket kapitulerat inför utbudet. För specialkurser görs inte ens ett försök, utan kriterierna får sättas kommunalt – vilket gör likvärdigheten obefintlig.

Även för ämnen med centrala kriterier är godtycket stort. Kriterierna är vaga och det finns inte mycket att hänga upp dem på. Nationella prov finns i vissa ämneskurser, men inte för alla och i de flesta ämnen saknas överhuvudtaget sådana prov.

I det gamla systemet med slutbetyg i varje ämne var betygets koppling till de nationella proven uppenbar. I dagens system är kopplingen närmast obefintlig. Många lärare upplever dessutom betygskriterierna som omöjliga att tolka och använda sig av i praktiken. Diskussioner förs på skolnivå, men tolkningarna, liksom betygssättningen, skiljer sig enormt mellan skolor och kommuner.

Mest oroväckande är emellertid att myndighetsutövningen via friskolereformen och det fria gymnasievalet konkurrensutsatts. En konsekvens är att skolorna har obefintliga incitament att inte vara eleverna till lags. Och till lags är man lättast med höga betyg.

Någon kanske skulle invända att lärarna har sin integritet, och det är ju sant. Lika sant som att skolorna har sina medel att motarbeta denna. Att ge lärarna lön baserad på betyg, som nyligen föreslagits i Sollentuna, är ett sätt att förena lärarens intressen med skolans.

Till viss del är problematiken densamma som för universiteten. Institutionernas resurstilldelning avgörs av hur många som examineras, vilket gör det dyrt att underkänna en undermålig prestation.

Problemen är dock värre för gymnasiet än för universiteten. För där den färdiga universitetsstudenten står inför en arbetsmarknad med dess krav, står gymnasisten inför en central högskoleantagning.

I och med den centrala antagningen skall plötsligt alla betyg jämföras och betraktas som likvärdiga. Regeringen gör visserligen försök att vikta upp tunga kurser i antagningsproceduren, men om inget garanterar att dessa kurser bedöms på ungefär samma

sätt överallt är detta ett slag i luften. Så länge skolor och elever har gemensamma intressen lär knappast övervakning från Skolverkets sida kunna hantera problemen.

Lyckligtvis finns det en lösning som även innebär att man kan behålla alla de fördelar som det fria skolvalet trots allt för med sig. Lösningen är att helt lägga ner den centrala antagningen och i stället låta varje högskola själv avgöra på vilka grunder en student skall antas. Vissa kommer då att lägga stor vikt vid högskoleprovet, andra vid gymnasiebetyget. En del kanske inför antagningsprov, medan andra kallar till intervjuer. Kanske kommer vissa skolor frivilligt att erbjuda en studentexamination för att underlätta universitetens antagningsarbete.

Ett sådant antagningssystem blir mer resurskrävande än dagens. Å andra sidan skulle gymnasterna få drivkraft att kräva en hög nivå på undervisningen och att verkligen försöka inhämta kunskap, istället för att bara kräva höga betyg. Om regeringen har ambitionen att förbättra den svenska skolan är frågan om det finns en mer kostnadseffektiv reform än att avskaffa den centrala antagningen.

Fria antagningssystem används runt om i världen där betygen är svåra att jämföra. Sverige är idag ett sådant land och den centrala antagningen har förlorat sin legitimitet. Det är dags att den avskaffas.

JONAS VLACHOS